

Статистикалық бақылау

Мақсаты: Статистикалық
бақылаудың
ұйымдастырлуы мен
жүзеге асырлу тәртібін
анықтау.

Міндеттері:

- ①. Статистикалық бақылау түсінігі және оның элементтері.
- ②. Статистикалық бақылаудың түрлері.
- ③. Статистикалық бақылаудан алған фактілерді есепке алу тәсілдері.
- ④. Статистикалық есептілік.
- ⑤. Бақылауда жіберілген қателіктер.

- **Статистикалық бақылау** – бұл әлеуметік – экономикалық өмірдегі құбылыстарды жалпы, жоспарлы және ғылыми ұйымдастырылған түрде бақылау. Оның мағынасы жиынтықтың әрбір бірлігінің іріктеп алынған бірліктерін тіркеу болып табылады.

Оны мемлекеттік статистикалық органдар, ғылыми-зерттеу институттары, ұйымдардың статистикалық бөлімдері өткізеді.

Статистикалық бақылауға қойылатын талаптар:

- статистикалық бақылаудың мақсаты мен міндеттерін қалыптастыру;
- зерттелетін құбылыстардың бұқаралық (көптік) сипаты болуы керек;
- жиналатын мағлұматтардың шынайылығы мен дәлдігі қамтамасыз етілуі тиіс;
- деректердің салыстырмалы түрде біркелкі және салыстыруға келетіндей болуы керек.

- Статистикалық бақылаудың негізгі кезеңдері:
- **Статистикалық бақылауды әзірлеу**
- **Бұқаралық деректерді жинау;**
- **Деректерді өңдеуге дайындау**
 - статистикалық бақылауды жетілдіру жөнінде ұсыныстар әзірлеу

Статистикалық бақылау бағдарламасы – бұл зерттеу мақсатына сәйкес келетін, статистикалық ақпарат жинауда қолданылатын сұрақтардың тізімі: өткізілетін орны және уақыты, жауапты тұлғалары, өңдеу тәсілдері және т.б.

Статистикалық бақылау зерзаты

– бұл зерттеуге жатқызылатын әлеуметтік-экономикалық құбылыстар мен үрдістердің белгілі көп бірліктерін шектеу.

- Статистикалық бақылаудың негізгі нысандары
- болып табылады:

- **Статистикалық есептілік**

- Тіркелім

- **Арнайы ұйымдастырылған бақылау**

- Жиынтық бірліктерін қамту бойынша статистикалық
- бақылау былай бөлінеді
 - жаппай бақылау
 - ішінара бақылау
 - негізгі бұқаралық бақылау
 - жаппай емес (жартылай) бақылау
 - монографиялық бақылау

Статистика органдары бастапқы мәліметтерді жинауда ұйымдастырудың негізгі екі жолын, яғни формасын қолданады.

- біріншісі - есеп беру,
- екіншісі- арнайы ұйымдастырылған бақылау.

статистикалық есеп беру екі формада жүргізіледі:

- жалпы мемлекеттік есеп беру, яғни барлық кәсіпорындар, мекемелер, ұйымдар және шаруашылықтар өз жұмыстары туралы керекті мәліметтерді міндетті түрде тапсырып отырады. Бұл мәліметтер статистика органдарына бастапқы құжаттар және бухгалтерлік есептер арқылы жинақтастырылады, өңделеді, ал содан кейін мемлекетімізді басқару үшін қолданылады;
- ішкі ведомствалық есеп беру, яғни әрбір ведомстваның, министрліктердің өздерінің ішкі істерін басқару үшін қолданылатын мәліметтер жинағы. Оны кейде оперативтік-жедел есеп дейді.

Әрбір есеп беру формаларында төмендегідей риквизиттер міндеті түрде көрсетілуі қажет:

- 1) есеп беру формасының мазмұнын толық көрсететін аты;
- 2) статистика агенттігінің бекіткен уақыт мерзімі және нөмірі;
- мәліметтердің есепке алынған уақыт мерзімі, кезеңі;
- есеп берудің кесімді уақыты;
- есеп беру формасы жіберілетін мекеменің аты, мекен-жайы;
- 6) есеп беру формасын жіберген мекеменің аты, мекен-жайы;
- 7) мекеме, кәсіпорын және шаруашылық бағынатын министрліктің аты;
- 8) есеп беру формаларында көрсетілген көрсеткіштердің дұрыстығына, нақтылығына жауап беретін адамдардың қолдары мен аты-жөндері толық көрсетілуі керек.

Статистикада мәліметтерді жинаудың бірнеше жолы бар,

- олар тікелей қатысу,
- іс- құжаттар
- сұрақ-жауап

Сұрақ-жауап арқылы
мәліметтер жинау ауызша
немесе жазбаша түрде
жүргізіледі және оның
мынандай түрлері бар:

- ⦿ Экспедициялық;
- ⦿ Тілшілік;
- ⦿ сауал-сұрақтың ;
- ⦿ өзін-өзі тіркеу.

Статистикалық бақылау бағдарламасы

- деп зерттеу кезінде бастапқы мәліметтерді жинау үшін ұғымды, жинақы, ойға қонымды бақылау бірліктеріне берілетін срақтар тізімінің жиынтығын айтады.

Бақылау бағдарламасын құрастыру кезінде бельгия ғалымы А. Кетленің ұсынған төмендегі ережесін естен шығармауымыз қажет:

- 1) Бағдарламаға керексіз, артық сұрақтар кіргізілмеуі және ондағы көрсетілген сұрақтардың жауаптары бақылаудың алдына қойған мақсатын анықтауы тиіс;
- 2) Бақылау бағдарламасына дұрыс және нәтижелі жауап алынатын сұрақтардың кіргізілгені жөн;
- 3) Бақылау бағдарламасына кіргізілген сұрақтар жауап берушіге кері әсерін тигізетіндей, яғни оның болжамы бойынша қисынсыз жүргізілген сияқты күдік туғызбауы керек.

Статистикалық бланк

- бұл бақылау кезінде берілген сұраққа жауап жазуға және керекті мәліметті жинауға арналған бір бет қағаз (бірнеше бет болуы да мүмкін).
- бұл бастапқы мәліметтерді сақтаушы, таратушы болып табылады.

Статистикалық тәжірибеде формулярдын жеке-дара, яғни карточкалы және тізімдік екі түрі қолданылады.

- Жеке-дара немесе карточкалық формулярда әрбір бақылау бірліктерінің мәліметтері, жеке бланкіге толтырылады, Тізімдік формулярда бір бланкіге екі немесе одан да көп бақылау бірліктерінің мәліметтері көрсетіледі.

Ішінара бақылау

- Ішінара бақылау
- Ішінара бақылау мәні
- ішінара бақылаудың мақсаты
- ІШІНАРА БАҚЫЛАУ ӘДІСТЕМЕСІ
- ішінара бақылау қателіктері

Ішінара бақылау бұл жаппай емес бақылау, мұнда зерттеуге жататын бірлестік кездейсоқ тәртіппен алынады, алынған бөлік зерттеледі, нәтижесінде алынған бірлік бөлігі жиынтықты көрсетеді, тек кішірек масштабта.

Ішінара бақылау мәні:

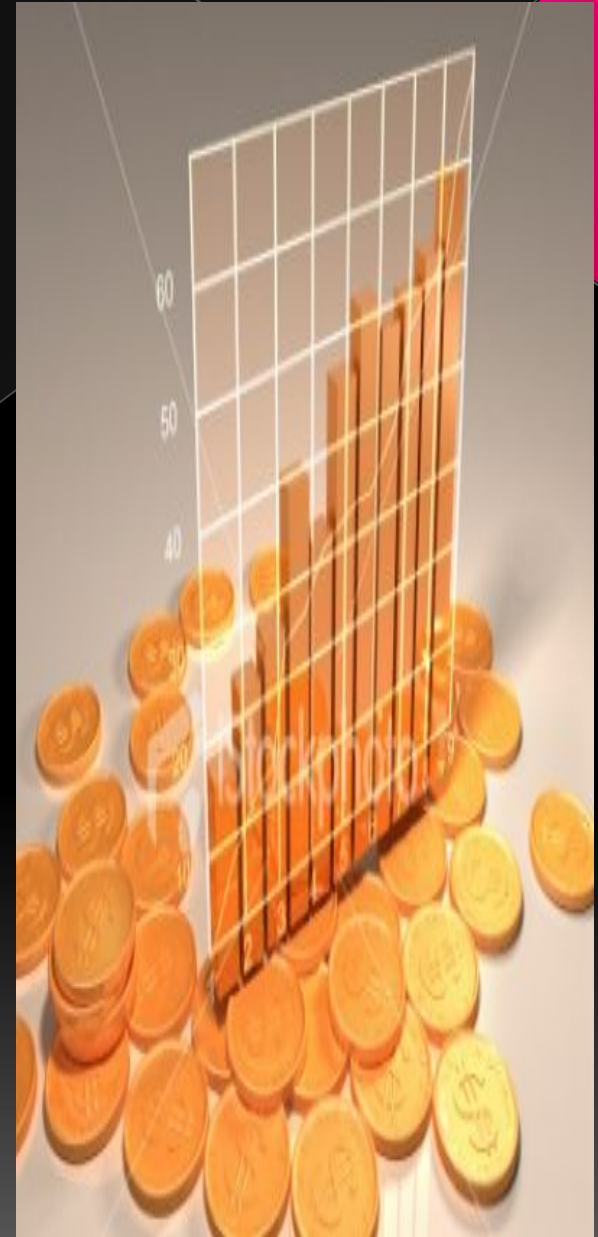
Қысқа мерзімді және азайтылған еңбекпен, материалдармен және ақшалай шығындармен жүргізеді

- жаңа әлеуметтік-экономикалық құбылыстарды алдымен статистикалық талдау, әдісін дамыту үшін ішінара әдіспен зерттейді. м: шағын кәсіпкерлік, тауар нарығы және т.б

- бақыланатын жиынтықтың шағын көлемі тіркеу қателігі санын азайтады.

ІШІНАРА БАҚЫЛАУ ӘДІСТЕМЕСІ:

- жалпы жиынтықтан кездейсоқ тәртіппен іріктелген жиынтық алынады
 - әр бірлікке зерттелетін сандық немесе альтернативті белгісінің мәні анықталады.
 - Алғашқы мәліметтер негізінде орташа ішінара немесе бөлік есептеледі.
 - Ықтималдық белгілі бір деңгейімен жалпы орташаның ауытқуы шекарасын береді немесе ішінара орташадан бөлікті береді.
- Іріктеу жүргізу әдісі бойынша қайталанатын және қайталанбайтын болып бөлінеді.

Бақылаудың жаппай емес сипатынан ішінара жиынтықты жетерліктей тура көрсетпеуі нәтежесінде кездейсоқ қателік туындайды.

Жүйелік қате бақылауға жиынтық бөліктерін кездейсоқ таңдау принципі бұзылу нәтежесінде пайда болады.

Жүйелік қатенің түрлері:

Әдейі жіберілген қате;
Абайсызда жіберліген қате.

Қателерді тексеру түрлері:

*қисынды түрде тексеру
есептеу арқылы тексеру*

Қисынды түрде тексеру дегеніміз - статистикалық бағдарламада көрсетілген сұрақтарға қайтарылған жауаптардың өзара байланыстылығын бір-бірімен салыстыру арқылы жіберілген қатені түзету.

Есептеу арқылы (арифметикалық) тексеру. Мұнда жалпы жиынтық көрсеткіштеріндегі жіберілген қателерді түзету үшін орта шаманы және процентті қайта есептеу тәсілін қолдану түзетулер енгізіледі.

Негізгі ұғымдар:

Ішінара жиынтық- іріктеп алынған бірліктердің жиынтығы.

Жалпы жиынтық- одан бірліктер алынатын жиынтық.

Іріктеме үлес (бөлік) – ішінара жиынтықта сол белгіге ие бірлік үлесі (бөлігі).

Қайталама іріктеу- жиынтықтың әр бірлігі оның белгісінің зерттелуінен кейін жалпы жиынтыққа қайтарылатын және ол тағы да таңдап алынуы мүмкін іріктеу тәсілі.

Кездейсоқ іріктеу- жалпы жиынтықтан бірліктерді таңдау кездейсоқ болады.

Механикалық іріктеу – жиынтық бірліктері белгілі бір тәртіппен орналасып, іріктемелі пайызға керісінше топтарға интервалдармен бөлінетін іріктеу тәсілі

Типтік іріктеу – жалпы жиынтықтың бірліктерін типологиялық топтау негізінде, әр топта бірліктердің іріктелуі бірліктердің санына пропорционалды жасалатын іріктеу тәсілі.

Сериялы іріктеу – жалпы жиынтықтан бірліктер емес, олардың сериялары кездейсоқ немесе механикалық жолмен алынатын іріктеу тәсілі.

Шағын іріктеу – бірліктердің саны 20 бірліктен аспайтын ішінара бақылау.

Сенім коэффициенті – шекті ауытқуға ықтималдың әсерін анықтайтын коэффициент.

© *Назарларыңызға рахмет!*